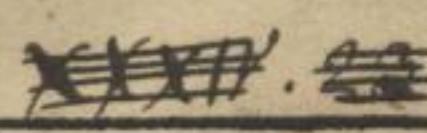

DISSERTATIO THEOLOGICA
D.E.
CHRISTO TRADITO
ΤΗ ΩΡΙΣΜΕΝΗ ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ ΠΡΟΓΝΩΣΕΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
AD MORTEM CRVCKS
AD LOCVM ACT. II 23
ILLVSTRANDVM JVXTA AC VINDICANDVM
P R Æ S I D E
*VIRO MAGNIFICO ATQVE SVMME
REVERENDO*
DN. HENRICO
S.S. THEOL. DOCT. ET PROF. PVBL. ECCLES. IN
GEN. MISEN. CANONICO ALVMN. REGIO-ELECTOR. EPHORO
ET NAT. SAXON. SENIORE
PATRONO ATQVE PRÆCEPTORE SVC
OMNI PIETATIS ATQVE OBSERVANTIÆ
CVLTV PROSEQVENDO COLENDO
IN ACADEMIA LIPSIENSİ
DIE XV. JVN. A. R. S. M DCC XXV.
H. L. Q. C.
PVBLICE PROPOSITA
A B
AVCTORE ET RESPONDENTE
M. JOANNE CHRISTIANO LANGIO
DRES. S.S. THEOL. CVLT.
APVD CHRISTOPH. ZVNKEL.

Coll. diss. A
186, 28

M. A. 186 (28)

VIRIS
PERILLVSTRI REVERENDISSIMIS
MAGNIFICIS EXCELLENTISSIMIS
SANCTIORIS SENA
TVS SAXONICI
QVI
DRESENAE
EST
PRAESIDI
EMINENTISSIMO
ASSESSORIBVS GRAVISSIMIS
SPLENDIDISSIMIS
MAECENATIBVS EVERGETIS
PROMOTORIBVS NVTRI
TORIBVS
SVMMMA QVA PAR EST ANIMI VE
NERATIONE OBSEQUENTIA COLENDIS
SVSPICIENDIS
OPTIMIS MAXIMIS.

VIRI
PERILLVSTRIS
REVERENDISSIMI MAGNIFICI
EXCELLENTISSIMI
MAECENATES OPTIMI
MAXIMI

estit animus, aliquam **VOBIS** studiorum redde-
re rationem, quorum auspiciis & fauore in panegyri Docto-
rum viuere, ipsisque auscultare, & multos in multis mira-
ri licuit. Quamuis enim beneficentiae **VESTRAE** tenacitia,
quibus

quibus conatibus meis in bauriendis & imbibendis fidei no-
stræ sacratissimæ doctrinis velificari placuit, tantæ ampli-
tudinis & exuberantiæ esse videam, vt exquisitissimo ora-
tionis eloquio satis deprædicari nunquam, nedium reappe
exæquari possint; Tamen ut ne ingrati cuiusdam alumni in-
currat culpam, chartaceum hoc munusculum, impar quidem
VESTRIS meritis, **VOBIS**, **VIRI EXCELEN**
LENTISSIMI, consecrare nullus dubitauit. Magnitudo
munerum **VESTRORVM**, quibus decus & ornamentum
affertis immortale, quoscunque trahit ad tribuendos **VO-**
BIS honores istos, quos meremini: Cur non & ego, cui
bucusque insigni **VESTRO** patrocinio frui dulce fuit, cum
VOS, qui τῇ ὀρισμένῃ Εὐλῆ καὶ προγνώσει τῷ Θεῷ in bunc
apicem dignitatis & Ecclesiæ collocati estis, intueor, ea,
qua decet, animi demissione, in deuenerationem pariter ac
admirationem **VESTRAM** abirem? Nimirum quod
sponte alii agunt, id incumbere mibi videtur ob beneficia &
emolumenta hactenus absque numero a **VOBIS** percepta.

AVIAITSIH D. CONVANOL. M.
AVIDKAJ

Flavius

*Flavius Josephus, Antiquitatum Judaicarum concin-
nator, cum Vespasiano, Duci cohortis cæsareæ, Impera-
torum prædiceret fastigium, prona, cum euafisset, ipsius de-
inceps gauisus esse, legitur, gratia; VOBIS, VIRI EX-
CELLENTISSIMI, ὡρισμένοις dudum ad Ecclesiæ sa-
nioris sacratissima munia, licet augurari ea iam serius esse
nouerim, decentissimis tamen Vos adire precibus labore, ut
Clientem VESTRVM eandem experiri fortunam gratiose
concedatis. Quod reliquum est, supremum Numen assiduis vo-
tis inocare non intermittam, vt VOS, EVERGETAE
OPTIMI MAXIMI, in salutem Ecclesiæ suæ quam
diutissime incolumes esse jubeat.*

VS^{trum} Perilluistris & Reuerendissi-
marum Excellentiarum

Cliens obsequentissimus

M. JOHANNES CHRISTIANVS
LANGIVS.

L. D. B. V.

§. I.

P

Etrus, ut demonstraret, passionem & mortem CHRISTI fuisse voluntariam, seu sponte susceptam, neque casu aut forte fortuna, sed ex æterno S. S. Trinitatis consilio atque præscientia Dei, CHRISTVM ESSE TRADITVM AD MORTEM CRVCIS, apud Lucam, Act.

II, 23, Judæos, tum quidem temporis ipsi præsentes, ita alloquebatur: Ιησαῖ τὸν Ναζωραῖον, τῇ ὠρισμένῃ βελῃ νοῇ προγνώσει τῷ Θεῷ ἐκδότον, λαβόντες διὰ χειρῶν ἀνόμων, προσπήξαντες ἀνείλετε, Jesum Nazarenum, definito consilio & præscientia Dei traditum, cum accepissetis per manus iniquas (Judæ sc. proditoris, Herodis, Pontii Pilati & militum Act. IV, 27) cruci affigentes, interfecistis. Sic enim rectius hujus oraculi commata distinguuntur, quam secundum BEZAM, qui, in Not. ad h. l., post vocabulum λαβόντες distinctionem interponit, referens verba illa, διὰ χειρῶν ἀνόμων ad ipsum populum illum Israeliticum, quem Petrus compellabat, quod videtur aduersari capiti Act. III, 17, & toti placidæ admodum orationi ipsius Apostoli, magnoque consensi optmorum Codicum. Etsi vero sunt hæc verba Petri multo clarissima, ostenduntque & exponunt potissimum hæc tria:

I) Illum, qui traditus est ad mortem crucis, hoc est ipsum Seruatorem, qui h.l. Jesus Nazarenus dicitur, & τοῖς ἐκδότοις annumeratur, hoc est, illis, qui traduntur hostibus, eadem significandi ratione, qua alias, Matth. XVII, 22, XX, 18, παραδοθεὶς vocatur.

II) Τὴν ὠρισμένην βελήν νοῇ πρόγνωσιν τῷ Θεῷ, definitum Dei consilium, & præscientiam eius, secundum quam traditus Christus est ad

mortem crucis, quorum illud, decretum Dei vnitri *æternum*, de morte & passione Christi, deque toto opere redemptionis, denotat: Hæc, præscientia scilicet Dei, maxime impietatem respicit illorum, qui Christum interfecerunt.

III) Huius diuinæ προγνώσεως executionem, qua illi, qui Christum per manus iniquas, antea commemoratas, acceperant, cruci eum affigendo, occiderunt. Semper tamen, ex omni fere seculorum memoria, fuerunt, nec nostra desunt ætate, qui, hoc oraculo abutentes, nescio quam, periculosam inde doctrinam, nunc de *prædestinatione* Christi ipsius, nunc de *prædestinatione* Judæorum, ad facinus scilicet horrendum, quod commiserunt, in Domino gloriæ enecando, vel certe de huiusmodi προφητικῇ προγνώσει τῷ Θεῷ, qua Judæi, necessitate quadam illis hac ratione diuinitus imposita, fuerint ad cruci affigendum Christum impulsi, nunc aliam, de falsa quadam *prædestinationis* ac *præscientiæ* diuinæ explicatione, hypothesin conati sunt deriuare. Hæc res effecit, vt, hunc locum repetita quadam vindicatione opus habere, ratus, existimauerim, me operæ facturum esse pretium, si, α) controvensiis circa hunc locum, eiusdemque corruptelis commemoratis, β) ipsius oraculi huius veram interpretationem, hic in medium afferrem, ac denique γ) oppositarum depravationum depulsionem, quam fieri potest breuiter moderateque, adornarem, illorum Virorum celeberrimorum premens vestigia, qui, vel in hoc loco, vel in Act. IV, 27, 28, huic parallelo, vindicando fuerunt jam dudum ante me occupati, v.c., JOH. GEORG. DORSCHÆI, in *Diss. de imperfectione Christi viuifica*, Argent. MDCXLVI, CHRISTIANI CHEMNITII, in *Disput. Theol. de Decreto diuino circa mortem & passionem Christi*, Jen. MDCXLV, CHRISTOPH. SAM. MARTINI, in *Enucleatione Act. Cap. IV, 27, 28, qui inscribitur, Jesus, inimicorum telis propositus, & prodiit* Dresdæ MDCC III, 4to, JOANN. FRANC. BVDEI, in *Meditatione Paschali de Christo Prædestinato*, Jen., MDCC XXI, aliorumque infra allegandorum.

§. II.

De ὀρισμένῃ Βελῃ καὶ προγνώσῃ τῷ Θεῷ, quadicitur hoc loco CHRISTVS

STVS ἔιδοτ^ς, TRADITVS, non est vna omnium & eadem sententia, siue horum intelligas vocabulorum interpretationem, siue eorum distinctionem, & nunc ad Christum ipsum, nunc ad Judæos, autorem vitæ enecantes, relationem. Sunt, qui existiment, per ὡρισμένην Βελήν τε Θεόν, intelligi commode posse diuinam voluntatem, in verbo Dei reuelatam, quippe in quo verbo dicatur nobis annuntiata πᾶσα βελή τε θεός, Actor. XX, 27. Atque ita, quando Christus vocatur ἔιδοτ^ς τῇ ὡρισμένῃ βελή τε θεός, sensus hic esset, Christum esse traditum ad mortem crucis, sicuti illud ante erat per Mosen & Prophetas prædictum, & in verbo Dei scripto definitum, quo modo τὸ προφρίσεν idem videri poterat, ac προγεάθεων, interprete HILARIO Comment. in Psalm. II, & τὸ ὡρισμένον idem ac τὸ γεγραμένον, apud GERHARDVM, Harmon. Euangelist. Cap. CLXXII, p.m. 1137. Colligunt illud nonnulli, ex collato Matth. XXVI, 24, cum Luc. XXII, 22, quoniam in posteriori loco ὁ οὐίος τε ἀνθρώπε dicitur προένεσθ^{αι} κατὰ τὸ ὡρισμένον, in priori autem loco, idem ὁ οὐίος τε ἀνθρώπε dicitur ὑπάγειν καθὼς γέγραπται περὶ αὐτῆς. Videtur præterea huc pertinere, qvod negari non possit, Spiritum Christi fuisse in Prophetis προμαρτυρήμενον τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα. I. Pet. I, II. Quamobrem Christus quoque ipse, in concionibus suis de passione & morte propria, discipulos suos & nos omnes creberrime remittit ad scripta Prophetarum, Matth. XXVI, 31, 54, Marc. IX, 12, Luc. XVIII, 30, XXI, 37, XXIV, 27, 44, 46. Vid. de illis imprimis, Psalm. XL, 8, Act. X, 43, & XXVI, 22. Etsi vero hæc explicatio, quod attinet ad rem ipsam, nihil videtur afferre incommodi, præsertim cum constet, ex locis antea in medium adductis, æternum Dei decretum de passione & morte Christi, quod hic per ὡρισμένην βελήν τε Θεόν significatur, esse etiam a Mose & Prophetis in verbo Dei V. T. satis definitum seu descriptum, nobisque & explicatum & confirmatum, non videtur tamen illa interpretatio satis congruere cum phrasí ipsa, seu modo loquendi, qui hic occurrit. Conjungitur enim ὡρισμένη βελή τε Θεός cum προγνώσκει τε Θεός. Quemadmodum igitur hæc πρόγνωσις æternitatis significationem habet, ita etiam ἡ ὡρισμένη βελή, hoc loco, sic exponenda erit, vt similiter eiusdem inuoluat æternitatis relationem,

ac denotet, non vaticinia Prophetarum V. T. de morte & passione Christi, sed Dei ipsius, Patris, Rom. VIII, 32, Filii & Spiritus Sancti, Gal. II, 20, consilium decretumque æternum de morte & passione Christi, in temporis plenitudine ab hoc subeunda. Matth. vero Cap. XXVI, 24, collato cum Luc. XXII, 22, non ostendit, τὸ ὄρισμένον explicandum esse, per τὸ γεγραμμένον, perinde, ac si hæc duo sint ἴσοδυναμεῖται vocabula, sed ut nos, idem illud, quod est ὄρισμένον, h. e. ab æterno a Deo de morte crucis Christi definitum ac constitutum, cogitemus, esse etiam γεγραμμένον, h. e., a Mose & Prophetis in literas relatum nobisque reuelatum. Sed hæc controuersia critico-philologica magis esse, quam theologica, videtur, quare nunc pergendum est ad alia.

§. III.

Sunt vero iterum, qui ex eo, quod Christus, h. l. dicitur ἐνδοῦς τῆς ὄρισμένης Βελῆς καὶ προγνώστει τῷ Θεῷ, non esse negandam prædestinationem ipsius Seruatoris nostri, colligunt. Nunc enim τὴν ὄρισμένην Βελήν, nunc πρόγνωσιν τῷ Θεῷ, per prædestinationem Christi, expoununt. BELLARMINVS, Lib. II. de V. D., c. XIV, Resp. ad III. loc., Vulgatum interpretem, vocem ὄρισμένος, Rom. I, 4, bene translisse, per prædestinatum, ex nostro conatur demonstrare oraculo, quippe in quo vocabulum ὄρισμένη ita similiter vertatur, contra quem recte observat HVNNIVS, T. II. Opp., p. 273, verba textus nostri τῆς ὄρισμένης Βελῆς prorsus incongrue transferri, per prædestinatum consilium, hanc addens causam, quod consilium illud Dei, cuius Lucas meminit, fuerit ab æterno, & potius illud, quod prædestinat, quam quod prædestinatur. Contra DIONYSIVM PETAVIVM, in T. VI Dogmat. Theol., de Incarnat Lib. XI c. XIII, §. 3, vulgatum interpretem acerrime, cum BELLARMINO, defendantem, conferri potest, JOH. FRANC. BVDDEVS, d. l. ESTIVS in hunc locum, usque adeo etiam πρόγνωσιν τῷ Θεῷ, per prædestinationem exponit, eandemque huius vocabuli significationem ex I. Petr. I, 20, confirmare intendit, in quo inest, & vocabuli προγνώσεως interpretatio prorsus aliena, & mira προγνώσεως καὶ προφητικῆ confusio. Lucas enim in nostro oracu-

oraculo ὡρισμένην θελήν καὶ πρόγνωσιν coniungit, non propterea, quod hæc duo sint omnino vnum atque idem, aut confundenda, sed ut nos utriusque diuersam instituamus considerationem iuxta, ac relationem, τὴν τὴν Θεὸν ὡρισμένην θελήν ad CHRISTVM, traditum in mortem crucis, seu ad opus ipsum redemptionis, per mortem crucis confiendum, τὴν δὲ πρόγνωσιν τὴν Θεὸν ad prodictionem Judæ, & reliqua facinora interfectorum Christi, referentes. Non est autem in hac controuersia sola attendenda vocabulorum incommoda interpretatione commemorata, sed res & doctrina quoque ipsa de prædestinatione, cum constet prædestinationem, quando Deo in sacro Codice attribuitur, denotare eiusmodi diuinæ voluntatis actum æternum, quo non tantum Deus aliquid voluit & decrevit, sed & media simul ab æterno constituit, pro illa re, quam voluit & decrevit, obtainenda. Periculum proinde est, ne, si hic ὡρισμένην θελήν, per prædestinationem Christi, velles exponere, admittatur & concedatur illud adversariis statim commemorandis, quod præcipuum est in hac controuersia, nempe hanc prædestinationem Christi etiam extendendam esse ad prædestinationem Judæ proditoris, ad actum prodictionis, Herodis, Pilati, Sacerdotum & totius populi Judaici, ad actus damnandi Christum, & cruci affigendi. Hæc causa est, & ipsa natura vocabulorum, τῆς ὡρισμένης θελῆς καὶ τῆς προγνώσεως cur nostrates Theologi noluerint, neque hoc posterius, neque illud prius, vocabulum, per prædestinationem exponere, idque semper improbauerint, nunc in Socinianis atque Arminianis, nunc in Pontificiis & Caluinianis Scriptoribus, quoties illud, factum ab his esse, animaduerterunt. Hæc iterum causa est, cur plerique nostratium Theologorum iam dudum obseruauerint, hunc locum nostrum non debere explicari, de prædestinatione Christi, vel de Christo prædestinato, si quidem accurate loqui & scribere velimus. Placet horum de prædestinatione scriptorum duos, doctrina iuxta, atque acumine iudicii, præter ceteros pollentes, huc reuocare, JOHANNEM AFFELMANNVM & GOTTL. WERNSDORFFIVM. Horum ille, in diss. de Prædestinat., quæ est XVIII. Syntagm. eiusdem, §. 70, ἀπολόγῳ negat, Materiam circa quam prædestinationis ullo modo posse dici Christum.

Accusat

Accusat etiam, idque non immerito, cum Vulgato interprete, BEL-LARMINVM aliosque, ex Caluinianis iuxta, ac Pontificiis, qui Christum prædestinatum, vel ex nostro oraculo, vel ex Rom. I, 4, deducere ac demonstrare intenderunt. Hic vero, in disp. de Prædest. & Reprobratione, Witemb. M DCC VII, habita, Thes. VIII, ipsum Seruatorem Christum ad obiectum electionis seu prædestinationis referre velle, non modo Scripturis contrarium, sed & impium esse, recte affirmat, contra Paulum Emberum, verbi diuini ministrum, Reformatæ Ecclesiæ ad dictum. Nam & hic non est veritus, ex communi sententia Calvinianorum, ex Act. IV, 27, 28, & nostro oraculo, illud deriuare, quod Deus primo Christum prædestinauerit, vel elegerit, velut caput, ad redemptionem hominum creandorum, lapsorum & e massa perditionis eximendorum, postea etiam homines elegerit, velut membra in ipso, Eph. V, 23, 30, quodque bac ratione, quæ circa mortem Christi contigerint & facta sint ab Herode, Pontio Pilato & reliquis, bæc illi fecerint ex diuina prædestinatione. Addi etiam duo alii possunt ex nostratisbus, JOAN. ERN. GERHARDVS, in disp. Isagog. de Prædestin. Cap. V, Thes. IV, & JOH. MVSÆVS, in disquis. Theolog. de Æterno Prædestinationis Decreto, §. 83, qui similiter negant, prædestinationem Christi, ex nostro oraculo deriuandam esse. Est interim exotericus aliquis & Patristicus loquendi & scribendi modus, quo Christi concedi posse putatur, prædestinatio, quo & Christus prædestinatus ex nostro deducitur oraculo. Faciunt illud Theologi Magnæ Britanniæ, in Actis Syn. Dordr., speciatimque Sententiis suis de Primo Artic. Thes. II, AVGVSTINI prætendentes auctoritatem, de Prædest. Sanct. Cap. XVI. Hunc loquendi modum explicauit non ita pridem JOH. FRANC. BVDEVS in programm. cit., de Christo Prædestinato, speciatimque contra DIONYSIVM PETAVIVM, in T. VI. Dogmat. Theolog., de Incarnat., Lib. XI, cap. XIII, §. III, demonstrauit, quod modus ille loquendi de Christo prædestinato, Patribus receptus (quando v. c. AVGVSTINVS, de Prædestinatione Sanctorum, cap. XV, concedit, prædestinatum quoque esse Dominum gloriae Jesum, in quantum homo factus sit Dei filius, & IRENÆVS, Lib. III. Advers. Hæref. cap. 12, Christum prædestinatum nominat, & mediatorem & iudicem viuorum

viuorum ac mortuorum,) nihil faueat, neque Petauio, reliquisque Pontificiis scriptoribus, neque Jonæ Schlichtingio, reliquisque Socinianis, neque aliis, *prædestinationem Christi*, quam, ex nostro oraculo concedendam esse, opinantur, eandemque, nescio ad quos errores de Christo, detorquent. Neque ego hic aliquid addo, nisi vnum illud, quod, Patribus solis hunc loquendi & scribendi modum relinquendum esse, existimauerim, qui ante controuersias motas tales, quales nunc nobis cum Pontificiis, Socinianis & Caluinianis, intercedunt, paulo liberius loqui & scribere de *Christo prædestinato* potuerunt, a quo nobis nunc abstinendum esse, prudentiæ leges theologicæ postulant, ne quid concedatur aduersariis, in quo præsidium aliquod quærere possent. Confer. Gal. II, 5.

§. IV.

Progrederer etiam nunc, a controuersiis his critico-exegeticiss, ad controuersias maioris momenti reales, nisi illi me monerent, qui, Τὴν τε Θεὸν ὡρισμένην Βαλῆν, οὐτὶ τὴν πρόγνωσιν αὐτῆς, cuius Lucas meminit, in nostro oraculo, per mandatum Dei, male exponunt, idque postea, maiori cum ψευδοερηνείᾳ nunc ad Christum ἔκδοτον, nunc ad λαθόντας οὐτὶ προσπήξαντας αὐτὸν, extendunt & interpretantur. Ex Pontificiis sufficiat BELLARMINVM huc reuocare, quoniam is, in Lib. II. de Gratia & Liber. Arb. circa finem, illud, quod antea de Christo affirmauerat, quod a Deo fit electus & prædestinatus ante mundi constitutionem, postea, per aeternum Dei Patris imperium, exponit. Ex Reformatis LVDOVICVM DE DIEV & alios, recte accusauit hoc nomine, & refutare docuit CHRISTIAN SAMVEL MARTINI, dict. loc., Cap. I, §. 23, quia τὴν τε Θεὸν ὡρισμένην Βαλῆν οὐ πρόγνωσιν, secundum quam Christus dicitur h. l. ἔκδοτος & traditus esse, per mandatum & voluntatem præcepti, explicant. Et quid aliud intendunt Scriptores reliqui Caluiniani plerique, quando hanc τὴν Θεὸν ὡρισμένην Βαλῆν καὶ πρόγνωσιν ita interpretantur, vt, inde absolutum aliquod atque irresistibile Dei decretum deriuari posse, opinentur? Utinam illi, vel ad sola verba textus nostri, attenderent, quo facto, animaduerterent, dictionem omnino nullam in illo contineri,

B

quæ

quæ, vel æternum Dei mandatum, imperiumue, vel voluntatem præcepti, vel absolutum aliquod atque irresistibile decretum, significaret. Enim vero βελὴ consilium, ὡρισμένη βελὴ τὸ Θεός, non nisi definitum ab æterno a DEO consilium, & πρόγνωσις, non nisi diuinam præscientiam, dendat. Præscientiam Dei, & traditio, & proditio, & enecatio Christi, vna cum omni malitia proditoris æque, atque interfectorum Christi, admittit, admittit etiam CHRISTVS seu ἔνδοθεν οὐδὲ τὸ Θεός, τὴν ὡρισμένην βελὴν τὸ Θεός, definitum Dei consilium, quippe in quod ab æterno, vna cum Patre suo cœlesti & Deo Spiritu S., liberrime consensit. Psalm XL, 8, 9. Sed vero, per imperium & modum mandati diuini, neque Christus missus est ab æterno a Deo Patre, neque traditus in tempore ad mortem crucis. Et generatim affirmat ipse de se Seruator noster, Psalmo dicto: **הִנֵּה־בָּאתִי רְצַנְתִּי חֶפְצָתִי אֱלֹהִי אָלֹהִי Ecce, veni.** Facere voluntatem tuam, Deus mi, desideravi, hoc est, vltro & cum liberrimo beneplacito & delectatione volui. Et speciatim de passione & morte sua testatur, Joh. X, 18. *Nemo tollit animam a me, αλλ' ἐγώ τιθημι αὐτὴν απ' εμαυτῷ.* Neque vero idem illud mandatum Dei, voluntas illa præcepti, & absolutum Dei decretum, quod in textum nostrum inferre intendunt Dissidentes, vel ad manus iniquas Judæ, proditoris Christi, vel ad Herodem, aut Pilatum, reliquosque λαβόντας, καὶ προσπήξαντας τὸν Ἰησὸν, extendi potest, de quo nunc porro disputandum restat.

§. V.

Quod igitur ad controuersias, rem ipsam magis attingentes, attinet, notari hic primo potest controuersia & quæstio, inter Patres iamdudum mota & agitata, *de Deo, utrum is sit peccatorum ordinator?* Nam & AVGUSTINVS, v. c., vt reliquos omittam, affirmat quæsumus, nostro oraculo innixus, Lib. II, *de Ordine*, cap. 7, Lib. XI, *de Ciu. Dei*, cap. 18, & Lib. XIV, cap. 26, licet idem quoque negat, *I Confes. cap. X, & ad Artic. sibi falso impositos, Artic. X.* Ex nostro certe oraculo videtur affirmans sententia Augustini posse confirmari, si quidem ἡ ὡρισμένη βελὴ æque, ac πρόγνωσις τὸ Θεός, esset referenda ad malitiam & peccata proditoris Judæ, & ceterorum, qui Christum damna-

damnarunt & cruci affixerunt. Præstat proinde ad illam sententiam aientem non reuocare nostrum oraculum, cum Augustino, quippe in quo ἡ ἀριστερή θελή τῷ Θεῷ respicit quidem τὸν Ἡστὴν ἐκδοτον, eiusdemque passionem & mortem, seu totum opus redemptionis ab eo confitum, non vero actiones multorum peccatorum plenissimas, vel Judæ proditoris, vel Herodis & Pilati, vel interfectorum Christi. Recte in hanc sententiam LEO MAGNVS, Sermon. XVI, de passione Dom. præmissis Lucæ verbis, numquid, scribit, *iniquitas persequentium Christum ex Dei est orta consilio?* Et illud facinus, quod omni maius est crimen, num manus diuinæ præparationis armauit? Non hoc plane de summa iustitia sentiendum est, quia multum diuersum, multumque contrarium est id, quod in Judæorum malignitate a Deo præcognitum, & quod in Christi passione ab eo dispositum. Non inde processit voluntas interficiendi, unde moriendi, quemadmodum non extitit de uno Spiritu atrocitas sceleris, & tolerantia Redemptoris. Cum vero non desint, etiam ex nostratis Theologis, qui concedunt, *Deum dici posse ordinatorem peccatorum*, quæ interfectores Christi commiserunt, distinguentes auctorem, ab ordinatore horum peccatorum, (sic enim BALDWINVS, Comm. in I. ad Cor. cap. 2, q. 4, licet, inquit, *Deus auctor crucifixionis Filii sui non fuerit, fuit tamen eius ordinator*, prouocans ad illud FVLGENTII, quando is ad Monim. Lib. I, Deus, scribit, licet *auter non sit malarum cogitationum, ordinator tamen est malarum voluntatum,*) non erit alienum, ad rem ipsam, de qua hic queritur, *utrum Deus sit peccatorum ordinator?* respondere distinguendo, & constituendo ordinationem peccatorum duplicem. Alia est enim ordinatio peccatorum illorum, quæ quis ipse facit, aut simul ut peccatum comproducit, quomodo DEVS nullo modo potest dici peccatorum ordinator. Alia est ordinatio peccatorum ab aliis commissorum, non influens in peccata, quatenus sunt peccata, sed dirigens saltem ea ad euentum accidentalem seu exitum bonum, cuius respectu Deum peccatorum ordinatorem dici posse, concederem, cum B. GERHARDO, T. II, Locor., *de Prouident.*, §. 106, etiamsi illud facile non largirer, quod talis peccatorum ordinatio diuina in nostro describatur oraculo.

§. VI.

Succedunt nunc notandi porro *Sociniani*, qui duo contendunt ex nostro oraculo demonstrare. α) Deum decernere & velle quædam peccata, saltem quatenus aliorum peccatorum pœnæ sunt. β) Judam, proditorem Christi, & reliquos Christum ducentes captiuum, damnantes & interficienes eum, non contingenter & libere, sed necessario illud fecisse, in quo ipso, ἡ ὥρισμένη Θελὴ καὶ πρόγνωσις τῆς Θεᾶς pessime non tantum explicatur, sed etiam male applicatur. Vtrumque videbis factum a SOCINO, in *Prælect. Theolog.*, cap. VIII, p. 27, & cap. X, p. 33. Et est hæc communis omnium Socinianorum sententia, quam durissimis & in infinite perfectam Dei sanctitatem quam maxime iniuriis verbis solent exprimere. Ita SMALCIVS, v. c., contra Franz, *Diss. XII*, affirmat, *interfectionem Christi, non tam hominum actionem, quam Dei opus censendum esse, quippe qui omnia, quæ Christo acciderint, decreuerit diuina sua sapientia, prouocans ad nostrum oraculum*, & Act. IV, 27, 28, imo etiam ad exemplum Petri, cuius voluntatem, perhibet, cum abnegaret Christum, fuisse a Deo ad breue temporis spatium libertate priuatam, & quodammodo coactam. Et, licet VOELCKELIVS, *Resp. ad nod. Gord.*, c. 18, videatur sanioribus uti verbis, *ex ipsa parte, inquiens, Deus iam ante decreuerat, ut aliquis ex Christi domesticis esset, qui eum proderet; ex altera autem parte, Judas ad hanc rem, quippe furto & auaritiæ deditus, accommodatisimus fuit, postea tamen subiungit, Deum voluisse, ut Judas in hoc peccatum incideret.* Conferri etiam potest CATECH. RACKOV., cap. X, p. 305.

§. VII.

Arminiani videntur quidem, in explicando oraculo nostro, cum Socinianis prorsus non consentire, præsertim, si ea conferantur, quæ in hanc sententiam scripsérunt, nunc PHILIP. LIMBORCHIVS, *Theolog. Christ.*, Lib. II, cap. 30, num. 17, nunc SIMON EPISCOPIVS, *Instit. Theol. Lib. IV*, cap. XV, nunc alii ex iisdem. At enim vero, si & hæc paulo accuratius attendantur, pure omnino

omnino non fluunt, quod recte obseruauit, CHRIST. SAM. MARTINI, d. l., cap. 2, §. 28, & STEPH. CVRCELLAEVS, *Instit. Relig. Christ.*, Lib. VI, cap. I, §. 2, manifestius errorem prodidit, quem illi maiori cum studio occultarunt, quando vocabulum προοριζειν & προσεριπτειν, Deo adscriptum in sacro Codice, non tantum de damnatione reprobatorum hominum, usurpari, contendit, sed etiam de illis actionibus hominum adhiberi, quæ fuerint peccata, prouocans ad oraculum nostrum & ad Act. IV, 28. Quid vero hoc aliud est, quam, cum *prædestinatione* hominum reprobatorum ad mortem æternam, æternam quoque *prædestinationem* ad peccata, Judæ, Proditoris, v. c., ad prodendum Christum, & Judæorum, ad Dominum gloriae interficiendum, concedere velle ac tueri?

S. VIII.

Quæ, pro nostro oraculo exponendo, vel detorquendo potius ad varias ψευδεγγυησίας, protulerunt in medium primi, vel conditores, vel defensores, Caluinismi, illa spectant, nunc α) ad Christum *prædestinatum*, nunc β) ad proditorem Christi, Judam, & ad damnantes & crucifigentes Christum, Herodem, Pontium Pilatum, Phariseos, & reliquos Judæos, ad hæc facinora omnia, *prædestinatos*, necessitate que hac ratione illis diuinitus imposita, quodammodo ad hæc scelera impulso, quo ipso γ) Deo attribuitur, quod infinite perfectam eius sanctitatem vehementer lædit. Ita CALVINVS, Lib. I, *Instit.* cap. 18, n. 2, & ad Job. XIX. p. 578, non tantum, in priori loco affirmat, *Deum scientem & volentem statuisse, quod Judæi in Christo interficiendo sint executi*, sed etiam, in posteriori loco, addit, *nihil fecisse impios Christi carnifices, nisi quod illis manu & consilio Dei decreatum esset*. POLANVS, Lib. VI, *Syntagm.*, cap. XVIII, p. 386, Deus, scribit, eundem actum, passionis, crucifixionis & mortis Christi voluit, quem Satanas voluit procurauitque, impellens Judæos ad interficiendum Christum. JOH. PISCATOR, in *Resp. ad Apolog. Bertii*, p. 144, omnia, inquit, geruntur ex decreto Dei, ergo omnia geruntur necessitate: Nam quicquid Deus decrevit, id venit necessario. Itaque & Judas prodidit Christum necessario, nec potuit prodendi voluntas in eo mutari,

mutari, (addens hanc causam, nostro ex oraculo,) quia predidit Christum definito consilio & prædecreto Dei, Act. II, 23. Idem, in Resp. ad Dupl. Vorstii., p. 194 diuina, scribit, præscientia actionibus humanis ineuitabilem necessitatem imponit, quia Iudei Christum interfecerunt definito consilio & præscientia traditum crucifixerunt, & p. 361, consentaneum est voluntati Dei, quod iniustum est, id est, quod præcepto eius contrarium est, v. g., homicidium illud Iudeorum, & proditio Iudei, ut alia omittam, quæ p. 158, 161, & 411, in eandem sententiam superaddit. BEZA, qui & in nostro oraculo commata immutauit, & Act. IV, 28, versionem suam ad hunc sensum Caluinianum accommodauit, pro fieri, passiuo, ponens actuum, facere, vertensque, quæ definieras facienda, in P. 2, Resp. ad Act. colloq. Momp. p. 180, Deum, affirmat, velle & decernere quædam peccata, quoniam definito Dei consilio Iudei Christum crucifixerint. Vtrum reliqui Scriptores Reformati recentiores, qui vulgo putantur his esse meliores, multum ab his discrepent, illud quorundam expressa verba edocebunt. Enim vero FRIDER. SPANHEM., in Dub. Euangel. Dub. XXXIII, p. 277, obseruat, non dici illa definita fuisse Dei consilio, quæ Christo erant patienda, sed quæ fecerunt Herodes, & Pilatus, adeoque & actiones illorum a Dei decreto pendere, prouocans ad Luc. XXII, 21, sq., Act. II, 23, & IV cap. 28, idque maxime vrgens, quod de Deo dicatur, non προεῖδε, vel προέγνω, quæ facilius eludi possent, sed προώρισε. Sic & PAVLVS EMBERVS, de Prædest. & Reprobat., cap. IV, n. 8, non est veritus asserere, quod, quæ circa mortem Christi contigerint, & quæ Herodes, Pontius Pilatus & reliqui fecerint, illa, iuxta diuinum consilium & prædestinationem, fecerint, ad nostrum prouocans oraculum, & ad Act. IV, 27, sq., de quo WERNSDORFIVS, dicto loco sic iudicat: *Hoc ne quidem, pietate salua, potuit affirmari.* BARTHOLD. HOLTZFSIVS, in Tract. Theologico de Prædestin. & Reprob. et si alias a Caluinianorum placitis longius, quam reliqui, recedit, in eo tamen his etiam adhæret, vt & Christum prædestinatum ad mortem, & Iudei, proditoris, prædestinationem ad suum facinus, concedat, pag. 20, 21, 51, 52, & 68. Tum vero durissima illa verba Caluini, Bezæ, & reliquorum antiquiorum, supra allegatorum, non solum non reiciunt

ciunt aut accusant recentiores, sed potius, idque non sine zelo, & criminazione nostratum, excusant, suoque deinde suffragio, addito alio atque alio, vt opinantur, temperamento, comprobant. Potest illud luculento quodam exemplo demonstrari JOHANNIS CHRISTOPHORI BECKMANNI, in *Maffonii Anatomia universali triumphante, capitibus integris, XXX, XXXI, sqq.* Quid dicam de publicis eorundem scriptis, seu Confessionibus, quas in hoc quoque genere doctrinæ loquendi ac scribendi modo, non mutant? Nam in his etiam asseritur, nunc *Christi prædestination ad mortem*, nunc *prædestination hostium Christi*, ad illa quæ executi sunt in Christo, nunc prodendo, nunc damnando, nunc interficiendo. *Conf. Corpus & Syntagma Confessionum Fidei*, Genevæ edit. MDC LIV, speciatim que *Confess. & Exposit. Simplicem, cap. XI, pag. 16, Gallicarum Eccles. Confess. §. X. pag. 79, Confess. Basileens. Art. I, pag. 5, sq. & passim alias.* Ex quibus apparet, serio rem ipsam, de qua quæritur, nondum tractari, ab illis, qui videntur ex recentioribus scriptoribus Reformatis, in exponendo oraculo nostro proximus ad veram eius interpretationem accedere.

§. IX.

De Pontificiis iam supra monui, quod, nostro ex oraculo *prædestinationem Christi ad mortem*, demonstrari posse, contendant: Nunc etiam illud addo α) quod hanc *prædestinationem Christi*, non commode exponant, per *præceptum moriendi*, de quo copiose tractat MART. BECANVS, in *Theolog. Scholaſt. Part. III, cap. XVI, q. X*, idque, ut *præceptum proprie sic dictum ex THOMA, quæſt. 47, Art. 2*, exponit, non animaduertens discriminem, quod intercedit inter *την ελέην τε Θεού, æternum liberrimumque S. S. Trinitatis consilium*, seu liberrimam Dei Patris voluntatem, inque hanc atque illud confessionem liberrimam, Filii Dei & Christi & inter *præceptum moriendo*, præsertim, proprie sic dictum. Non hoc posterius, sed prius illud, ex nostro fluit oraculo, & ex Matth. VII, 21, XXVI, 45, Psalm. XL, 8, a Becano additis. β) Quod alias *τὴν πρόγνωσιν τε Θεού*, cuius mentio iniicitur in nostro oraculo, male multi ex Scholasticis expōnant,

nant, per præscientiam, actiones omnes omnium hominum, ipsamque adeo voluntatem omnium hominum, prædeterminantem, necessitatē huic atque illis imponentem, vid. PETR. de LEDESMA, *de Auxil. Grat.*, quæst. vnica, Artic. 12, JOH. de RADA, P. I, controu. 30, Art. 3, concl. 5, GVIL. ESTIVM, *in 2 Dist.* n. 6, n. 3, &c., quam horridam sententiam ipsi reiiciunt reliqui Scholasticorum, SVAREZ., VASQUEZ, LESSIVS, &c., addita hac causa, quod hinc necessario relinquatur, Deum esse auctorem & causam omnium peccatorum. Mihi sufficit h. l. illud monuisse, quod, si hæc præscientiæ diuinæ explicatio huc referatur, euertantur, cum vero sensu nostri oraculi, etiam illæ explicationes quorundam Pontificiorum, alioqui non contemnendæ, ad Act. II, 23, v. c., ipsius ESTII, CORNELII A LAPIDE, & ceterorum, dicaturque & Judas, ad prodendum Christum, & reliqui hostes eiusdem, ad damnandum & enecandum, fuisse, per hanc πρόγνωσιν, prædeterminatos ab ipso Deo, quod recte obseruarunt, DANHAVER., *in Hodom. Spirit. Pap.*, Phant. III, p. 901, 911, & CALOVIVS, *in Syst. T. II*, p. 526.

§. X.

Ne quis vero nostrum facile in vllam aliquam nostri oraculi ψευδεμηνεῖαν incidat, mei instituti ratio postulat, vt, tam de distinguendo, quam exponendo, decenterque applicando hoc oraculo, quædam in medium nunc afferantur. Quod ad ἀνάλυσιν ac distributionem attinet textus nostri, recte de eadem iudicat FRANCIVS, *Schola Sacrif. Disp. V*, Thes. 103, & ex eodem PRVCERNVS, *in Vindic. ad h. l.* Auferantur ex hoc versu omnes accentus, omnia commata, cola & puncta, tamen, ^{justa} infallibilem antecedentium & consequentium regulam, non nisi hic ordo, & hic sensus, emergere poterit; *Licet Deus Christum, definito consilio & præscientia, dederit ad finem certum* (nempe ad redemptionis opus per passionem & mortem conficiendum) *tamen Iudei, mandatum ad hoc atque impulsu nullum habentes, alia de causa, & propria malitia sœuentes, ipsum crucifixerunt.* JVSTO FEVERBORNIO interprete, *in Syntagm. Prim: P. 2, Disp. V, §. 22*, recte dicuntur hæc duo describi

describi in nostro oraculo: I) *Consilium & decretum diuinum, de hominum lapsorum salute, per Christi meritum reparanda.* II) *Permissio diuina, qua Deus in hunc finem salutarem permisit, suum Filium a Iudea prodi, & a Iudeis crucifigi.* Addo ego huius vtriusque scopum, quem Petrus, per hanc geminatam descriptionem, totamque reliquam orationem suam pentecostalem, intendebat, nempe conuersionem auditorum suorum, de qua luculenter testantur versiculi, 38 - 41, Act. II. Atque hoc cum illo recurrat, quod supra monui, de tribus huius nostri oraculi partibus. Nunc sufficit hoc vnum addere, quod totus etiam textus noster nobis sistat propositionem, vnam quidem, sed de composito, vt Logici loquuntur, & subiecto, & prædicato, secundum propositiones, vt dici solent, incidentes, tam in subiectum, quam prædicatum. Subiectum, ad quod tota refertur oratio, Jesus Nazarenus est. Atque hic ante describitur, quam prædicatum totius orationis adiiciatur, tanquam ἐκδοτός, traditus ad redemptionis opus perficiendum, idque secundum definitum Dei vnitrini consilium ac præscientiam. Et hæc huc usque constituunt, subiectum totius nostri textus, cum addita, seu adhærente, notabili quadam huius subiecti descriptione. *Quod, vel maxime propterea monendum esse* duco, vt intelligatur, non esse necesse, vt vel ὁρισμένη θελή, vel πρόγνωσις τῆς Θεᾶς, cuius Lucas meminit, referatur, vel ad λαβόντας διὰ χειρῶν ἀνέμων τὸν Ἰησὸν, vel ad προσπήξαντας & interficientes eum. Sunt enim reuera pars subiecti totius orationis, & ad prædicatum per se non spectant, secundum leges bonæ ἀναλυσεῶς iuxta, atque εἰηγήσεως. Nisi quis, illud *νατ' αὐθρωπον* & ex abundantii fieri posse, existimauerit, ad conuincendos supra commemoratos Aduersarios, ac demonstrandum illis, quod nihil eorum, quæ illi prætendebant, ex textu nostro, relinquatur, si vel maxime ἡ τῆς Θεᾶς ὁρισμένη θελή καὶ πρόγνωσις αὐτῆς ad proditorem, comprehensores, & imperfectores Christi extenderetur. Prædicatum, quod additur, est denuo compositum: De Jesu enim Nazareno, qui antea describebatur, vt a Deo ordinatus ab æterno ad opus redemptionis in tempore perficiendum, affirmat Lucas hæc tria; α) *Quod eum Iudæi apprehenderint & duxerint captiuum, & quidem proditum traditumque, per manus iniquas, & Judæe proditoris, & militum, imo*

C

etiam

ad iuram

etiam Herodis & Pontii Pilati: Dicuntur enim h. l. Judæi λαεῖντες Γησæν διὰ χειρῶν ἀνόμων. θ) Quod cruci eum affixerint: Dicuntur enim Judæi porro Christum προσπίξαντες, scilicet τῷ σαυρῷ, affigentes Christum cruci. γ) Quod hac ratione, per mortem nempe crucis, eum interfecerint, quod placuit Spiritui S., per vocabulum ἀνθλæψιν seu αὐτοψίην, indicare, quia illud significat e medio tollere, & trucidare aliquem, sicut furem & latronem, Luc. XXIII, 32, crudeli item & tyrannico more interficere, sicuti infantes Bethlehemitici ab Herode sunt trucidati, Matth. II, 16.

§. XI.

Omnia autem & singula verba textus nostri ad scopum antea commemoratum, h. e., ad obtinendam conuersionem, per veram pœnitentiam, in auditoribus suis, a Petro prudenter admodum diriguntur. Illum, de quo Petrus loquitur, quem auditoribus suis describit, &, in vers. nostro 23, τὸν τε Θεῖον ἄνδρα, nominat, in commate 24, Γησæν Ναζωραῖον, τὸν τε Θεῖον ἄνδρα, vocat. Addit etiam, hunc fuisse ἀποδεδειγμένον εἰς ἀντὶς δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις, ad demonstrandum auditoribus suis, hunc Jesum, de quo verba faciebat, fuisse, promissum a Deo, verum mundi Messiam, & unicum illum mediatorem inter Deum & homines, qui & homo esset verus, & verus Deus, ex I Tim. II, 3, 5, præter quem non sit in ullo alio salus, Act. IV, 12. Ab humanitatis assertione Christi incipit, obseruante illud CHRYSTOMO, in h. l., & desinit in diuinitatis eiusdem Seruatoris demonstratione. Jesum enim primo Nazarenum appellat, ut, quam certo scirent, a ciuitate Galilæae Nazareth, Christum Ναζωραῖον, Matth. II, 23, XXVI, 71, vel Ναζωρηνὸν, Marc. I, 24, Luc. IV, 34, & Ναζωραῖον, uti h. l., & pasim alias, dictum esse, propterea, quod sit ibidem educatus, quam probe iterum nouissent, quod ipsi illum saepe, maledice & contumeliose, Ναζωραῖον nominauerint, secundum illud Joh. I, 4, 6, ἐν Ναζαρὲῳ δύτατοι τι ἀγαθὸν εἶναι; tam certi etiam esse possint & debant, hunc Jesum esse verum hominem, quem etiam propter eandem humanitatis Christi assertionem τὸν ἄνδρα vocat. Deinde vero Petrus eundem hunc Jesum, τὸν ἄνδρα, ἀπὸ τε Θεῖον ἀποδεδειγμένον δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις, nominat, ad demonstrandam suis auditoribus

ditoribus diuinitatem Christi. Habent enim miracula facta a Christo, quorum oculati fuerant testes hi auditores Petri, magnam vim ad confirmandam diuinitatem Christi, cum & ipse Seruator, quoties vel de persona, vel de officio eius incidebat quæstio, ad hæc miracula prouocauerit, imprimis, Joh. X, 37, sq. XIV, 10, & Judæi ipsi necesse habuerint profiteri, neminem posse facere talia miracula, σὰν μὴ ἡ ὁ Θεὸς μετ' αὐτῷ, Joh. III, 2, IX, 16. Atque hæc h. l., neque per pleonasmum, neque per hebraismum, ut opinatur G R O T I V S, in h. l., sed κατ' εμφασιν, & usitato in sacris literis loquendi modo, vide II Cor. XII, 12, tribus vocabulis indicantur, uno, δυνάμεων, virtutum, quia requirunt, quando ἀυτοκρατορικῶς præstantur, infinitam virtutem & omnipotentiam, altero, τεράτων, prodigiorum, quia supernaturali modo producuntur, & humanam longissime transcendunt mentem, ac tertio, σημείων, signorum, quia sunt signa infallibilia diuinitatis Christi. In eandem etiam sententiam & Christus dicitur h. l., ἀπὸ τοῦ Θεοῦ αὐτοδέδειγμένος, a Deo ipso infallibiliter, ut Filius Dei confirmatus, vel, ut alii vertunt interpretes, demonstratus, designatus, exhibitus, repræsentatus & approbatus. Quo magis mirum est, O S T O R O D V M, in Inst. p. 79, vna cum reliquis Socinianis, hanc tam luculentam diuinitatis Christi demonstrationem Apostolicam, in dubium vocare, cum potuerit tam facile & plene conuincere, τοὺς ἀνδρας Ἰσραελίτας, quos Petrus alloquebatur. Patet ex eo, hominem Socinianum difficilius multo ad diuinitatem Christi credendam conuerti posse, quam Judæos, quam maxime excœcatos.

§. XII.

Hactenus de persona Christi, τοῦ Θεοῦ θρόπου, suos docuerat auditores Petrus. Cum vero hæc doctrina sola ad conuersionem eorum non sufficeret, nunc etiam de officio Christi mediatorio, speciatimque de expiatione & satisfactione eius, per passionem & mortem crucis præstata, instruit illos, de eodem Jesu Nazareno, affirmans τοῦ εἶναι ἐκδοτον τῆς ὑρισμένης Βελῆς, hunc esse, definito Dei vnitrini consilio & præscientia, traditum, seu ordinatum, ad redemptionis opus perficiendum, cum per alios actus & gradus utriusque status, tum

C 2

vero

vero imprimis per passionem & mortem crucis. Nec mirum est, huius hic Petrum fecisse, ex statu exinanitionis, præ ceteris mentionem: Est enim gradus status exinanitionis ultimus, & ille quidem, ad quem hi ipsi auditores Petri fuerant cooperati, nunc in mortem crucis Christi consentiendo, nunc impiis clamoribus Christum ad supplicium crucis postulando. De statu exaltationis Christi agunt versiculi consequentes, 24, sqq. Dicitur autem Christus, h. l., ἐκδοτός, hoc est, traditus, vel, Syro interprete, segregatus, secundum alios, deditus & expositus, seu obiectus, hostibus, quoniam ἐκδοτοί proprie sunt & dicuntur profanis scriptoribus illi, qui deduntur hostibus, vti G R O T I V S vult, ad h. l., licet ex HENRICO STEPHANO, in Thesauro, T. I, p. 995, & aliunde constet, varias esse huius vocabuli, etiam secundum profanos scriptores significationes, quæ non omnes inuoluant relationem hostium. Optima eius interpretatio, hoc quidem in loco, desumitur ex re ipsa, de qua hic agitur, & ex illis Scripturæ locis, in quibus Christus, eodem considerandi modo, nominatur παραδοθεῖς, v. c. Matth. XVII, 22, vbi Christus dicitur παραδοθεῖς εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, & XX, 18, vbi idem dicitur παραδοθεῖς τοῖς ἀρχιερεῦσι, καὶ γραμματεῦσι, καὶ κατακεινέσιν αὐτὸν θαυμάτῳ, καὶ παραδόσεσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ ἐμπεῖξαι, καὶ ματηγῆσαι, καὶ σαυρῶσαι, conf. Luc. XXII, 53, sqq. Patet ex his locis, cum nostro oraculo diligenter collatis, vocabulum illud, quo Christus dicitur ἐκδοτός, omnium optime explicari, per Christum traditum, in mortem scilicet crucis, ad opus redemptionis perficiendum. Apparet porro, hanc traditionem Christi considerari posse dupliciter; vel, a) vti ab æterno a Deo unitrino est constituta, seu ordinata, in consilio S. S. Trinitatis, secundum præscientiam diuinam, vel, b) vti facta est in tempore. De priori agit nostrum oraculum: De posteriori nos instruunt loca allegata. Sed danda est opera, ne eodem putetur modo, aut dicatur eodem sensu, Christus traditus a Deo unitrino, & semetipso, quo dicitur traditus, vel a Juda proditore, vel a Judæis & Pilato, ad passionem & mortem crucis, sicuti non eodem respectu, aut sensu, dicitur Josephus missus in Ægyptum a fratribus invidis, & a Deo, sapientissimo consilio omnia dirigente ad bonum exitum, interpretibus, ipso

ipso Josepho & Mose, Gen. XLV, 5, 20, sqq., quam similitudinem maxime accommodatam CHRYSOSTOMVS, ad h. l., suppeditat. Missio fratrum Josephi erat missio perfidiæ maximæ & extremæ malitiæ, missio autem Dei erat missio infinitæ sapientiæ & bonitatis. Ita etiam hoc loco, quando traditio Christi adscribitur Judæ, traditio est *prodigionis & malitiæ*, Matth. X, 4, quando Pilato, est *traditio imperii affectati, & iniustitiae*, Joh. XIX, 16, quando Judæis, est *traditio impietatis, & ignominiae*. E contrario, quando traditio ad passionem & mortem Christi attribuitur toti SS. Trinitati, erit intelligenda *traditio & ordinatio æterni ac definiti consilii, atque infinitæ scientiæ ac sapientiæ*, τῆς ὁρισμένης Βελῆς καὶ προγνώσεως τῷ Θεῷ, ut dicitur in ipso nostro oraculo. Et, si hæc traditio dicatur simul, idque ex accidenti, connotare aliquam relationem ad impietatem ac scelera, Judæ, Judæorum, Herodis, Pilati, & militum, erit illa *traditio divinæ permissionis*, sicuti etiam in V. T. יְהָנֵם saepe significat permitendo aliquid tradere. Vid. Gen. XX, 6, Jud. XI, 9, ad quæ loca JOH. GISENIUS recte observat, in T. I. Dispp. Giss. Dispp. VIII, §. 70, vocabulum tradendi, in nostro oraculo, non ad prodigionem & crucifixionem impulsu denotare, sed ipsum decretum de Christo passuro & mori-turo pro mundi peccatis, & permissionem Dei & Christi, sine qua nihil efficere Judæi potuissent. Quando speciatim Deo Patri adscribitur traditio Christi ad mortem, Rom. VIII, 32, est concipienda *traditio diuinæ missionis*, Gal. IV, 4. Quando de Filio Dei & Christo ipso dicitur, Eph. V, 2, quod seipsum tradiderit, παρεδωκε γὰρ ἐαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ, εἰς ὀσμὴν ἐυωδίας, erit illa dicenda, *traditio liberrimæ oblationis & confessionis*, ex Psalm. XI, 8, sq., & Joh. X, 18. Adde Apoc. XIII, 8, vbi Christus dicitur ἀπίστος φαγμένος ἀπὸ καταβολῆς ιόσια, vt intelligatur, hanc traditionem liberrimæ oblationis concipi posse duobus iterum modis. α) Vti facta ab æterno est ἐν τῇ Βελῇ καὶ προγνώσει τῷ Θεῷ, ex nostro oraculo, imo etiam κατὰ πρόθεσιν æternam Dei, ex Marc. XVI, 16, conferendo cum Rom. II, 29, sq., & Eph. I, 4. β) Vti facta in tempore est, Gal. II, 20, ne quis, cum Socinianis, propter hanc posteriorem, priorem neget. Hæc omnia cum ita sint, statim euincunt, ex eo, quod Christus

stus hoc loco dicitur ἐκδοτός, 1.) male Pontificios mandatum seu præceptum moriendi, quod Christo sit datum a Deo, deriuari, vel Christum prædestinatum, 2.) male iterum Socinianos, reliquosque supra allegatos dissentientes, hinc aliquid detorquere, quod vel iustitiae & sanctitati diuinæ aduersetur, vel Deum auctorem faciat peccati. Ad exceptiones dissentientium diluendas obseruandum vel hoc vnum est, quod neque vocabulum omnino idem ubique occurrat, quando Christus dicitur traditus (non enim nisi semel, & quidem in nostro oraculo, occurrit, in N. T. vocabulum ἐκδότες) neque eodem sensu, neque propter eandem causam dicitur Christus traditus a Deo, semetipso, & hostibus suis, ad passionem & mortem, in quam sententiam ex ORIGENE, in Matth. XXVI, recte dixeris: *A Patre & semetipso traditus est Christus, ut mundum saluaret, a Diabolo, Joh. XIII, 2, ut Judæos ad Christi parricidium impelleret, a Iuda, per cupiditatem pretii, a Judæis, per malignitatem, a Pilato, per metum, & cum C H R. S A M. MARTINI, d. l., cap. III, §. 4, ex DANHAVERI, Hodomor. Spirit. Calu., Phant. IV, 1033: Traditio Christi, Deo adscripta, potest accipi de suspensione auxilii & defensionis, quatenus non ab iniuriis Judæorum & supplicio illato Deus defendit Filium suum. Tradidit Deus Filium suum, ut nos redimeret, ex amoris vehementia, Filius tradidit semetipsum ex spontanea obedientia, Judas tradidit ex auaritia, Pharisei ex inuidia, Pilatus ex connuentia.*

§. XIII.

Ne vero modum illum, quo Christus a Deo esset traditus ad mortem crucis, ignorarent Petri auditores, existimantes casu & forte fortuna aliquid accidisse, addidit Petrus, factum hoc esse τῇ ὁρισμένῃ βελῃ καὶ προγνώσει τῷ Θεῷ, definito seu ordinato consilio & præscientia Dei. Coniungit hic Petrus duo, definitum Dei consilium, & præscientiam, non, quasi haec duo sint in Deo re ipsa aliquid diuersi, sed quia auditorum Petri intererat, & nostra interest, ad utrumque attendere secundum nostrum concipiendi modum. Est igitur hic considerandum nobis 1) Dei definitum consilium, η ὁρισμένη βελη τῷ Θεῷ, vt cognoscamus, quomodo Deus, αὐθωπεπαθῶς de eodem loquendo, in consilio

filio S. S. Trinitatis, omnia *circa rem ipsam*, nempe circa passionem & mortem Christi, maxime quod ad finem eius attinet, seu expiationem & redemptionem totius generis humani, ab æterno constituerit & disposuerit, ad medium aliquod inueniendum & definendum, quod esset temperamentum iustitiae & misericordiae diuinæ, quo interueniente, & iustitiae diuinæ satisficeret, & misericordia, superabundans hac ratione super iustitiam diuinam, in homines peccatores denuo redundare posset. Hoc enim sapientissimum Dei unitertri consilium, quo hæc omnia Deus, *circa rem ipsam*, & maxime *circa finem eius*, ita ab æterno constituit, disposuit ac definiuit simul, ut in temporis plenitudine fierent, est illa ipsa ὥρισμένη θελή, cuius Petrus, h. l., & Lucas meminit. Requirit hanc explicationem partim nativa horum vocabulorum significatio & usus loquendi biblicus, partim res ipsa, de qua Lucas & Petrus hoc loco agunt, imprimis ipsa executio huius æterni ac definiti consilii. Significat alias ὥρισμένη θελή, ex usu loquendi biblico, imo etiam profano, quod GROTIUS recte annotauit, *illud, quod, quis secum constituit facere, aut faciendum alteri censet*, estque illud accipiendum, in sensu proprio, quando sermo est de consilio humano, Luc. XXIII, 51, Act. V, 38, XXVII, 12, I Cor. IV, 5. Quando autem de Deo sermo est, est illa ὥρισμένη θελή θεοπεπτῶς explicanda, per actum simplicissime unum, atque infinite perfectum, sanctissimum, iustissimum, sapientissimumque, diuini intellectus iuxta, ac voluntatis, quo aliquid a Deo est diiudicatum, dispositum, constitutum, definitum, immo & decretum, Act. XIII, 36, XX, 27, Eph. I, 11, Heb. VI, 17. Quod vero nostro in oraculo ὥρισμένη θελή τῆς Θεᾶς similiter explicanda, & simul restringenda, *ad rem ipsam, passionem nempe Christi, & mortem ipsam, eiusdemque maxime finem*, illud & analogia fidei postulat, & restrictio τῆς τῆς Θεᾶς ὥρισμένης θελῆς, non ad malitiam aut facinora hostium atque interfectorum Christi, sed ad Christum ἔκδοτον, & coniunctio ταύτης τῆς ὥρισμένης θελῆς cum προγνώσει τῆς Θεᾶς, in eodem nostro textu, quarum illa non potest non ad rem ipsam seu passionem & mortem Christi maxime eiusdemque finem, hæc vero *ad rei ipsius circumstantias*, ut statim indicabimus, referri. Ipsa quoque executio ταύτης τῆς ὥρισμένης θελῆς τῆς Θεᾶς luculenter

culenter hoc confirmauit, quæ describitur, Act. IV, 12, 27, 28, Gal. IV, 4, sq, & passim alias. Ex hoc apparet, has duas loquendi rationes hic semper esse distinguendas, quarum altera asseritur, *Judæos Christum definito Dei consilio crucifixisse*, altera, *Christum, definito Dei consilio traditum, apprehendisse Judæos per manus iniquas, & cruci affigentes interfecisse*. Prior Apostolica non est, & ex oraculo nostro derivari, nullo modo potest, quia idem est, ac si diceres, Judæos ad Christum crucifigendum, necessitate quadam a Deo illis oblata, fuisse electos, prædestinatos & impulsos: Posterior Apostolica est, ipsissimaque verba textus nostri, ex intentione Dei Spiritus S., Lucæ & Petri, in ordinem redacta, exhibens, ipsamque adeo ὡρισμένην θελήν τῆς Θεοῦ restringens, h. l., *ad rem ipsam*, passionem & mortem scilicet Christi expiatoriam, eiusdemque finem, non ad huius rei circumstantias. Hinc etiam Act. IV, 27, sq., non asseritur, Deum decreuisse, ut Judæi hoc facerent, & Christum interficerent, sed Judæos, suam per malitiam, executos fuisse quadam, quæ spectabant ad circumstantias passionis & mortis Christi, a Deo definito consilio constitutæ. Hæc causa est, cur veteres iam dudum obseruauerint, diligenter hic semper esse distinguendam, passionem, mortemque ipsam Christi expiatoriam, eiusdemque finem, a facto maxime impio Judæorum, ceterorumque hostium Christi, quod circa hanc passionem & mortem, suscepérunt, ex quo profecta hæc est communis veterum sententia; *Actio displicuit (Deo) passio grata fuit.*

§. XIV.

Intererat porro auditorum Petri, & nostra iterum interest, vt, circa Christum, traditum ad mortem crucis, etiam II) attendatur πρόγνωσις τῆς Θεοῦ, ad inquirendum, quomodo ea occupata fuerit circa hunc Seruatorem ἐκδοτον? Nempe quoad passionis eiusdem & mortis circumstantias, nunc temporis, nunc loci, nunc personarum, ne, in his etiam, aliquid permitteretur, quod iustitiæ, sanctitati, & sapientiæ diuinæ aduersaretur. Ne igitur vel auditores Petri opinarentur, vel nos etiam existimaremus, casu in his circumstantiis & forte fortuna, aut Deo nesciente, aliquid accidisse, addidit Petrus, Jesum Nazarenum esse traditum ad mortem crucis, non solum τῇ ὡρισμένῃ θελῇ, sed

sed etiam τῇ προνοίᾳ τῇ Θεῷ. Recte in hanc sententiam, ad h. l., AEG. HVNNIVS, in Tr. de Prouident., T. I. Oper., p. 706, Petrus, scribit, duobus utitur vocabulis, consilii & præscientiæ, quæ in eodem quidem opere concurrunt, sed ad diuersa obiecta tendunt. Præscientiæ vox indicat, Deum non latuisse crudelem voluntatem, & sceleratum factum Iudæorum, quod libere crucifixuri essent Dominum Jesum. Consilii vox finem designat bonum & salutarem, propter quem Deus factum Iudæorum impium (quod nec probavit, nec iuuit, sed prohibuit & puniuit) permisurus erat, nempe, ut hinc procuraretur salus generis humani. Ita præscientia Dei refertur simul ad factum Iudæorum, quod malum est, & complectitur illa, non causam, sed notitiam. Consilii vox refertur ad finem, ob quem Deus permisit fieri factum impium, qui finis bonus est. Idem, mutatis verbis, proponunt plurimi ex nostratis, v. c., WALThERVS, in Harmon. Bibl. ad Act. II, 23, HVLSEMAN. in Praelect. Acad. in Lib. Concord. p. 693, OLEAR., in Annot. Bibl., pag. 320, BROCHM., Syst. Theol., T. I, de Pecc., cap. VIII, q. 2, & de Prouid. cap. II, q. 3, SCHERZER., in Breuiar. Hyls. Enuc. cap. IV, p. 216, QVENSTED., Syst. P. II, cap. 2, p. 101, & Scriptores nunc Anti-Sociniani, nunc Anti-Calviniani, tantum non omnes. Mihi præ ceteris placet GERHARDVS, cum in T. II. Loc. de Prouid., §. 131, tum in Comm. ad Act. Apost., ad h. l. nostrum, ubi ex DAMASC., Lib. 2, de Orth. Fid., c. 30, docet distinguere, inter præscientiam & decretum, seu voluntatem, Dei, & addit: Deus præscivit pessimum Iudæ & Iudæorum factum, sed non decrevit, nec voluit. Consilium & voluntas Dei ad salutarem tantum finem referri debet, sola autem præscientia ad Iudæorum scelus. Placet etiam obseruatio DANIELIS ARCVLARII, Comm. in h. l., qua aliam quoque causam addit, propter quam, & consilii diuini, & præscientiæ diuinæ, hic coniunctim fiat mentio, & cur præscientiam Dei Petrus suis auditoribus, speciatim quoque hic considerandam, proposuerit. Porro, inquit, additur, definito consilio & præscientia Dei traditum fuisse Christum, ad amoliendum offendiculum, quod ex morte Christi capere Iudæi potuissent, tantum videlicet virum, a Deo missum, totque ac tantis miraculis clarum, tam indigna morte fuisse peremptum, cum Deus potius

tius illum aduersus omnes hostium iniurias atque vim tueri debuerit. Vnde alterum horum consequi videbatur, vel homines esse Deo potentiores, vel illum a Deo non fuisse missum. Docet igitur Petrus, præscientia Dei ac certo consilio atque decreto Dei, Christum in mortem fuisse traditum, ut hoc pacto mundi peccata expiaret, alioqui nihil potestatis in eum habituros fuisse homines, ut eum morte afficerent, præsertim crucis, nisi Deus permisisset, qui & præsciuerit inde ab æterno, mortem humano generi salutarem fore. Quid scilicet hoc loco Præscientia Dei significet, præsertim, quatenus τὴν ὑπέμενην θελήν contradistinguitur, nemo non intelligit, vel me non monente, cum ex vocabulo ipso, tum ex usu biblico, non prædestinationem, multo minus mandatum, vel impulsum, diuinum, ad Christum ἐκδοτὸν prodendum, damnandum, flagellandum, denique & cruci affigendum atque enecandum, sed æternum atque infinite perfectum actum diuini intellectus, quo, uno quasi intuendi actu, & totum redemptionis opus, speciatimque passionem ac mortem crucis Christi, & omnes eiusdem circumstantias, cognouit. Quamobrem, cum Deus ita præuideret, Iudam, Herodem, Pilatum, milites, Phariseos & reliquos Judæos, quemque sua culpa, malitia & impietate maxima, libere quidem, sed per abusum libertatis, Deo non volente, immo & prohibente, hanc impietatem, cooperaturos esse ad mortem crucis Christi, decreuit, non scelera eorum, aut ipsam impietatem, sed permissionem eorundem, quæ duo a dissentientibus supra citatis semper confunduntur. Patet ex eo, præscientiam diuinam, etiamsi fuerit æterna atque infallibilis, fuisse quidem antecedens scelerum Judæ & reliquorum hostium Christi, non vero causam, multo minus causam impulsuum, vel, per aliquam æternam prædeterminationem, quam Dissidentes fingunt, scelera ista necessitantem. Hæc oīnnia cum ita sint, facile ostendunt vnicuique, quid iudicandum sit de illo Bezæ, P. II. Resp. ad Aët. Colloq. Mompelg., p. 180, quod ex decreto Dei Herodes & Pilatus Christum crucifixerint, vel de illo MARESII, quo, in Syst. Theol., Loc. IV, §. 24, non dubito, inquit, affirmare Deum ita agere peccatorem in peccata, ut agit anima membrum claudum in usum naturalem, prouocans ad nostrum oraculum, & ad Act. IV, 27 sq., & quæ sunt

sunt eiusdem generis alia, quæ supra non attigi, & hic addi possent, v. c. ex CHAMIER., Panstrat. Cathol. T. II, L. II, C. XII, §. 9, vbi, *quod Deus actionibus hominum sua præscientia ac prouidentia ineuitabilem imponat necessitatem*, ex eo conatur euincere, *quod Herodes & Pilatus conuenerint ad faciendum, quæ manus & consilium Dei ab æterno decreuerint fieri.* Vide plura ap. HVNNIVM & GERHARDVM, diuis locis, & adde, si placet, HUTTERVM, in Irenie., Art. 2, sq., ac Dd. Hasso-Darmstat., in der Gründl. Ausführ. der Cassel. Wechsel-Schrifft., Cap. 3. Mihi sufficit hæc duo hic denuo animaduertere: α) Quod ab omnibus, supra citatis Dissentientibus & interpretatio προγνώσεως falsa, & mala eiusdem applicatio, simul admittatur, vna cum fallaciis multarum, vt Logici loquuntur, consequentiarum. β) Quod Deus, secundum veram προγνώσεως καὶ ὀρισμένης θελῆς ἀντεῖ explicationem, si vel maxime hæc duo coniunctim spectentur, fecerit omnino nihil, quod, vel sanctitatem eius lædat, vel causa dici possit scelerum Judæ proditoris & ceterorum, nedum causâ, ineuitabilem illis imponens necessitatem. Enimvero definito consilio Deus circa rem ipsam, seu opus redemptionis, speciatimque circa passionem & mortem Christi, ordinavit ac constituit omnia. In hoc vero nihil inesse, quod faueat contrariæ sententiæ, iam ante demonstratum est. Secundum præscientiam vero infallibiliter quoque prospexit ab æterno Deus circumstantias huius rei omnes, adeoque iterum *κατὰ πρόγνωσιν* constituit ac disposuit, circa horam v. c., mortis, circa locum, & reliquas circumstantias, omnia, quæ tamen iterum iustitiæ, sanctitati & sapientiæ suæ non aduersarentur, de quo conf. Matth. XXVI, 45, Marc. XIV, 35, Luc. XXII, 53, Joh. XIX, 11. Constituit porro, &, si ita loqui velis, decrevit quoque, sed decreto permisso, permettere, hoc est, irresistibiliter non impedire (negative enim hæc permisso, non positive, est exponenda) Judam, vt, ex interiore Diaboli suggestione propriaque auaritia concitatus, Joh. XIII, 2, 19, Christum proderet, Sacerdotes & Phariseos, vt, inuidia maximaque impietate excœcati, accusarent, Herodem & Pilatum, vt pro ea, in qua sua culpa hærebant, incredulitate & hypocrisi, perque affectatum imperium, damnarent, milites & Judæorum turbam, vt cœco impetu & falsis aliorum persuasionibus fascinati, Christum apprehenderent, captiuumque ductum, flagellarent, illuderen, tandemque crucifixum interficerent. Decreta enim permisiva & præscientia Dei etiam ad mala & peccata se extendunt, quæ Deus non vult, auersatur, prohibet, punit. Voluntas autem Dei & decreta esse lilia, seu beneplacitum Dei, ad sola bona restringi debet, propter infinite perfectam Dei iustitiam & sanctitatem.

§. X V.

Atque ita intelligitur, quānam sint illa, quæ in Christo, ἐκδότῳ τῆς ὁρισμένης βαλῆς καὶ προγνώσει τῷ Θεῷ, sint executi Judas, proditor & ceteri hostes eius, quæ, in nostro oraculo, describuntur, non, ut effectus, qui suæ causæ subordinantur, sed, ut consequens, quod suum antecedens excepit. Petrus autem hæc suis auditoribus, tanquam reis horum facinorum, in memoriam reuocauit, ad veram in iis pœnitentiam excitandam, sicuti priora illa de Christo redemptore, in mortem crucis tradito, ad fidem in illorum animis producendam, proponebantur. Non autem omnia, sed tria saltem, eademque priora & ultima, facinora Judæorum a Petro, h. l., commemorantur, quia hæc, ad scopum eius obtinendum, sufficiebant. Dicuntur Judæi α.) λαθόντες διὰ χειρῶν ἀνόμων, ad indicandam tam proditionem Judæ, quam consequentem captivationem satellitum Judæ. Ut latronem enim, ὡς λῃστὴν, atque hominem maxime facinorosum, μετὰ μυχαρῶν καὶ ξύλων, συνελαβον, comprehendenterunt Christum, de quo ipse conqueritur, Matth. XXVI, 55, Marc. XIV, 48, Luc. XXII, 52. Atque hoc factum est iniquis manibus, & Judæ, proditoris, Luc. XXII, 21, & satellitum eius, qui hoc loco ἀνομοί, &, Matth. XXVI, 48, Marc. XIV, 41, Luc. XXIV, 7, καὶ ἔξοχὴν αἰμαρτιλός vocantur. Cur enim ad solos milites Romanos, cum GROTI, in b. l., hoc vocabulum ἀνόμων referre velis, causam nullam subesse, intelligo. Dicuntur β.) Judæi & reliqui hostes Christi, qui nominatim indicantur Act. IV, 27, προσπήξαντες, affigentes, scilicet τῷ σαυρῷ τὸν Ἰησὸν Χριστὸν, vti, Col. II, 14, προσηλώσαντες ἀυτὸν τῷ σαυρῷ vocantur, & denique γ.) ἀνελόντες, crudeli & ignominioso modo trucidantes eum, confer præter loca supra iam citata, etiam Act. III, 14, sq., ad significandum mortis genus, quo Christum interfecerunt. Et si enim omnes Petri auditores in ipso hoc opere, suis nempe manibus propriis Christum affigendo cruci, non fuerint occupati, damnauerant tamen Christum & consenserunt in mortem crucis eius, urgentes clamore magno hoc supplicium crudele: Επεφάνεν γὰρ, λέγοντες Σταύρωσον, σκύρωσον ἀυτὸν, Luc. XXIII, 21. Stephanus propterea, summatum omnia complexus, Judæos vocat προσδότας καὶ Φονεῖς, prodidores & occisores, Christi, Act. VII, 52. Mihi in his omnibus hoc maxime videtur attendendum esse, quod Lucas & Petrus, in nostro oraculo, accurate distinguere nos doceant, sapientissimum sanctissimumque opus Dei, ab opere maxime impiο Judæorum reliquorumque ἀνόμων, quod posterius in nostro textu, vel maxime propterea, ἔργον χειρῶν ἀνόμων dicitur, ut intelligatur, prius illud opus a Deo esse, ἀπὸ τῆς ὁρισμένης βαλῆς καὶ προγνώσεως τῷ Θεῷ, profectum, posterius

sterius vero opus non esse Dei, sed Diaboli & hominum ab eo seductorum, Judæ reliquorumque, idque ἀπὸ τῶν Χειρῶν ἀνόμων debere deriuari. Deus tradidit Christum, sed Judas prodidit eum, reliqui Judæi, Herodes, Pilatus & milites, eundem enecarunt. Hinc CALOVIOUS, Bibl. Illustr., ad nostrum locum, recte observat, Petrum ipsum hic respondere Calvinianis, *Dei & Iudeorum opus hic confundentibus, dum consilium Dei ad ἐνδοστῶν, que pro nobis facta est, Rom. IV, 24, refert, actum vero crucifixionis, διὰ Χειρῶν ἀνόμων factum, non Deo, sed illis adscribit, qui manus admouere iniquas, quas Deo adscribere nefas esto.* Aque ego, si quæsueris, cur Deus, tradendo Christum ad mortem, non peccauerit, Judas autem, prodendo, & Judæi, crucifigendo eum, peccauerint? responderem ex AVGUSTINO, Epist. 48 ad Vincentium: *Pater tradidit Filium & ipse Christus corpus suum, & Judas Dominum suum, & pius mansit Deus, & homo factus est reus, quia nec unam rem fecerunt, nec causa est una, ob quam fecerunt.*

§. XVI.

Vt vero paulo plenius constet, Judam, Judæos, Herodem, Pontium Pilatum & milites, ad nefanda ista scelera, neque per ὥρισμένην θελήν, neque per πρόγνωστην, τῇ Θεῷ, fuisse impulsos, neque Deum voluisse aut decreuisse hæc facinora, obseruandum I.) est, Deum non posse velle ullum aliquod malum, auersatur & punit omnes operantes iniquitatem, Psalm. V, 5, Deut. XXV, 10, XXVIII, 15 sqq., Zach. VIII, 17, I. Thessal. IV, 6, I. Joh. II, 16. Ergo multo minus hæc tam multa & magna potuit velle scelera, aut, quod eodem recidit, decernere, aut præcipere, aut probare, aut promouere suo impulsu. Deus tam clara puraque lux est, ut nullam admittat vicissitudinem, ne minimam quidem, lucis & tenebrarum 2 Cor. VI, 14, I Joh. I, 5, Jac. I, 17, tantum abest, vt hæc opera maxima tenebrarum ad eam referri, aut ab eadem deriuari, possint, Rom. XIII, 12, quæ spectant ad Deum, qui in tenebris regnat, Eph. VI, 12, & ad illos, qui tum quidem temporis erant sub potestate eius, qui in tenebris erant, & in tenebris ambulabant, quorum oculos ipse tenebræ excœauerant, I Joh. II, 11. Obseruandum II.) est, causas omnes horum scelerum, cum in nostro indicari oraculo, tum in aliis Scripturæ locis clarissimis. De Juda, ex Joh. XIII, 2, constat, eum a Diabolo fuisse, intrinsecus eum agitante, concitatum, vt a Christo desciceret, vt Judæos contra eum extimularet, &, argento ab illis sumpto, proderet Dominum ac Seruatorem suum. De Sacerdotibus, quod Christum, inuidia concitati, tradiderint & damnauerint, Matthæus testatur Cap. XXVII, 18. De Pilato testatur D 3 iterum

iterum Johannes Cap. XIX, 12 sqq., quod, pusillanimitate fractus metuque, ne gratia imperatoris excideret, tradiderit Christum occidendum. De militibus & reliqua turba Judæorum, constat ex ipso nostro textu, quod διὰ χειρῶν ἀνόμων comprehendenterint, cruci affixerint, & crudeli atque ignominioso modo Christum trucidauerint. Neque vero in nostro textu ullum, ne leuissimum quidem, alicuius divini impulsus ad tam grauia scelera conspicitur vestigium. *Observandum III.*) est, voluntatem & decreta Dei (quæ sunt actus diuinæ voluntatis) pro obiecto non habere, neque proditionem Judæ, neque apprehensionem, illusionem et flagellationem militum, neque damnationem Herodis & Pilati, neque ullum aliquem actum crucifixionis Christi, sed horum saltem permissionem, propter infinite perfectam Dei sanctitatem, seu puritatem & iustitiam. Cui non aduersantur nonnulli ex nostratis, quando decretum Dei in effectuum, quod etiam decretum beneplaciti nominant, & permissuum, solent distinguere: Prius enim solum ad mortem crucis Christi eiusdemque finem, posterius ad scelera hostium Christi, referunt.

§. XVII.

Exceptiones variae Dissidentium, quæ fere solæ restant, facillime diluntur: Sunt enim multæ earundem falsissimæ hypotheses, & petitiones, ut vulgo loquimur, principii, quando, v. c., 1) docetur, quod Deus necessario decreuerit, vel scelera ipsa, vel permissionem horum scelerum a Juda, Herode, Pilato & reliquis, commissorum. Etsi enim *in nullo alio sit & fuerit salus, neque non men aliud sub cœlo, quod detur inter homines, in quo potuerint saluari, quam in nomine Jesu*, Act. IV, 12, & nullus aliis sit deprehensus mediator inter Deum & homines peccatores, nisi Christus, Psal. XLIX, 8, I Tim. II, 5, hoc tamen longe falsissimum est, quod Deus necessario decreuerit, vel ipsa scelera Christum prudentis, flagellantum, damnantum & crucifigentium, vel horum scelerum permissionem. Enim vero scelera ipsa Deus decernere, h. e., velle, prorsus non potest, quod supra est demonstratum. Permissionem vero horum scelerum, non necessario, sed liberrime decreuit Deus, quod iam dudum ex nostratis confirmarunt, DANH AVERVS, v. c., in *Hodomor. Spir. Calv. Phant. IV*, p. 1033., ubi potuisset, inquit, Deus per alios, vel immediate, filium suum matare, non ei necessarius fuit Pilatus aut Judas, & BALDVIVS, Com. in Epist. 1 Cor. II, Q. IV, ubi, decretum, scribit, *Dei de morte Filii non fuisset impeditum, si vel maxime Judæi Christum non interemissent, potuisset enim Christus aliter in mortem tradi.* Crucifixio ergo Judæorum, proditio Judæ, damnatio Pilati, necessaria non fuerunt, necessitate intellige absoluta aut causal, seu impellente Judæos, de qua hic quæritur, de necessitate enim eventuali & conditionali, non dispu.

disputatur. Plures in medium afferre desino, quia illud factum a JOH. FRID. MAYERO est, *in Diff.*, quæ inscribitur, *utrum humanum genus non alio potuerit modo, quam cruenta Dei morte reparari?* & est prima *Dissertationum ejus Selectarum Kilon. & Hamburgenium.* Quando iterum, & II) perhibent Dissidentes, quod Deus, *decernendo & volendo permissionem scelerum istorum, decreuerit & voluerit etiam ipsa scelera simul, vel Deum voluisse ex definito consilio passionem Christi, ergo & actionem malam Iude, Herodis, Iudeorum & militum, quia haec duo non possint separari, cum actio & passio sint unus motus, ut, qui velit unum horum, velit etiam alterum.* Est enim in his quoque argumentandi ratio prorsus non admittenda aut toleranda, ne quidem in foro humano, multo minus in foro diuino. Enim vero Martyres pii voluerunt & decreuerunt permissionem tyrannidis, & permissionem summæ crudelitatis licitorum, patienter etiam pertulerunt omnis generis illusiones, flagellationes, mortem denique ipsam, nunc crucis, nunc aliam, nec tamen voluerunt aut decreuerunt ipsam tyrannidem, & reliqua scelera, ex eadem deriuata. Sic Deus vnitinus, ὁπισμένη Βελῆ καὶ προγνώστει αὐτῷ, decreuit & voluit mortem crucis Christi eiusdemque finem, voluit etiam simul permissionem scelerum Iude, Herodis, Pilati, militum aut Iudeorum, Christum truculento modo enecantium, & Filius Dei liberrime ad hanc mortem ab aeterno sese obtulit, eandemque obiit in tempore, perfectissimæ nobis, exemplum relinquens, & obedientiæ, & patientiæ, neque tamen propterea, vel Christus, vel Deus, voluit & decreuit scelera hostium Christi saepe iam commemorata ipsa. Rogandi proinde sunt Aduersarii, ut vel tantum hic Deo tribuant, quantum hominibus, speciatim magistratu prudenti & Christiano, concedunt honoris. De hoc posteriori non largientur, quod, decernendo & volendo supplicium mortemque facinorosorum, voluerit etiam delicta & scelera eorundem, aut crudelitatem licitorum & carnificum, si quam illi exererent in ipso sumendo suppicio erga facinorosos. Ergo nunc spero, futurum esse, ut multo minus huiusmodi quid adscribant Numinis sanctissimo iustissimoque. Actio alioquin & passio, si physice considerentur, longe sunt coniunctissimæ, & separari a se inuicem vix possunt, sed vero cum hoc loco *Pasio Christi*, ut λύτρον redemptionis nostræ, & *actio Iudeorum, Herodis & reliquorum*, suscepta circa hanc passionem Christi, ut nefandum scelus, *moraliter ac spiritualiter spectari debeant*, possunt & debent hic passio Christi, & circa eam confecta actio Iudeorum, distinguī, pro diuerso, quem admittunt, considerandi modo. Hoc obseruato, falsum esse illud deprehendetur, quo antea affirmabatur, quod is, qui voluerit passionem Christi, Deus, debuerit etiam, velle aut voluisse, actionem Iude, Herodis, Pilati, Iudeorum aut militum. Quando III) etiam illud urgunt Dissidentes, *quod postquam*

Deus

Deus mortem Christi, natà πρόθεστη immutabilem, & natà πρόγνωστη infallibilem, decreuerit, necessario debuerint Judas Christum prodere, Herodes & Pilatus eundem damnare, Iudei autem & milites illum crucifigere, quippe quod, Act. IV, 27, sq., clarissimis verbis affirmetur. Est illud ambigue dictum, & potest intelligi, vel a.) de necessitate absoluta, causali, & hostes Christi impellente, qualis necessitas, neque ex immutabili πρόθεστη, vel etiam ὠρισμένη βελή τῇ Θεῷ, cuius mentio iniicitur in nostro oraculo, neque ex infallibili προγνώστῃ τῇ Θεῷ, deriuari potest, quia cum infinite perfecta sanctitate & iustitia, immo etiam cum libertate hostium Christi, pugnat. Vel b.) de necessitate eventuali, hypothetica, & hostibus Christi libertatem relinquente. Atque hæc a nobis non negatur, frustra autem urgetur ex Act. IV, 27, sq., quia extra statum controversiae ponitur, & Act. IV, 27, sq., non dicitur Deus decreuisse, ut Herodes & Pilatus hæc facerent, sed ut ista fierent, quod verbum respicit finem, ob quem Deus Herodi & Pilato (non diuino impulsu) sed proprio insinatu & cœco furore conuenientibus, permisit, ut Dominum gloriae interficerent. Proinde hæc verba, ut fierent, d.l., non absolute ratione facti impii, a Pilato & Iudeis patrati, permissionem, sed limitate sumpta, ratione finis decretum, Dei denotant, quod nonnulli ex hodiernis Reformatis quandoque concedunt. Si quis hic IV.) ex more seculi nostri, & in gratiam Dissidentium, dixerit, logomachiam omnem hic esse evitandam, & faciles nos esse debere in verbis, ad concedendum, nunc imperium & mandatum moriendi pro Christo, nunc Christum prædestinatum, nunc prædestinationem hostium Christi ad cruci eum affigendum, nunc cetera omnia, quæ ex Dissidentium sententia antea prolata sunt. Huic responderem ad ultimum, non esse hic de verbis solis, sed de re ipsa, & hac quidem maxime ardua, questionem, nec in verbis nos posse esse faciles, quæ, vel ambiguatatem, adeoque & periculi aliquid, inuoluant, vel analogiæ fidei & Scripturæ quam maxime adversentur, qualia esse omnia illa in principio in Dissidentibus a me improbata, & hic repetita, verba, res ipsa docuit. Et, cum haecenus a me disputata, speciminis loco, & ad omnis culpæ suspicionem a Deo longissime remouendam, sufficere posse, videantur, finem scribendi hic faciam, & nunquam τὴν ὠρισμένην βελήν καὶ πρόγνωστην τῇ Θεῷ circa Seruatorem ἐνδοτον, occupatam, permissionemque Dei, coniunctam cum sapientissima totius negotii nostræ redemptionis directione, deuota mente, & celebrare, & admirari,

desinam.

F I N I S.

Coll. Miss. A 186, 28